

”שתלתם ניגונים בי”

סיפורים מדור שני לשואה

חוברת סיום סדנת ביבליותרפיה, ”בית דרור” רחובות תשע”ו

ניגונים / פניה ברגנשטיין

שתלתם ניגונים בי אימי ואבי
ניגונים מזמורים שכוחים
גרעינים גרעינים נשאים לבבי
עתה הם עולים וצומחים
עתה הם שולחים פאורות בדמי
שורשיהם בעורקי שלובים
ניגוניך אבי ושיריך אימי
בדופקי נעורים ושבים

הנה אאזין שיר ערשי הרחוק
הביע פי אם אלי בת
הנה לי תזהרנה בדמע ושחוק
איכה וזמירות של שבת
כל הגה יתם וכל צליל יאלם
בי קולכם הרחוק כי יהום
עיני אעצום והריני איתכם
מעל לחשכת התהום

קוראים וקוראות יקרים ויקרות,

"בית דרור" הוא מרכז עירוני-חינוכי להנחלת מורשת השואה ולקחיה ברחובות. ייעודו של המקום הוא להפגיש את הדור הצעיר עם נושא השואה באמצעות ימי עיון שבהם מדברים על האובדן, על התנהגות האדם ובעיקר על החיים ורוח האדם בשואה.

בדרך כלל מתארחים במקום ניצולי שואה ומתקיים בו שיח בין-דורי.

דרך הפעילויות, מקבל הנושא הגדול והבלתי נתפס הזה פנים ושמות, נשאלות שאלות ויחד אנו מנסים למצוא את התשובות. הכל באווירה מאפשרת ותואמת את גיל התלמידים.

פעמים רבות חשבתי, כמנהלת המקום, לארח גם את בני הדור השני ולאפשר שיח אינטימי, ושיתוף החוויות השונות מגדילה במשפחות של ניצולי שואה.

לא כולם מסכימים עם ההגדרה "דור שני" – יש הטוענים שרק הניצולים, שחוו על בשרם ונפשמ את האירועים שצורבים בהם עד היום, ראויים להיקרא **דור**. אלא שלאור העדויות של בני הניצולים ניכר כי יש שחוו קשים, יש ולא הבינו את ההורים עד הסוף, יש מהם ששמעו הרבה על השואה ויש כאלה שהסיפור עצמו נחסך מהם.

ומכיוון ואין הגדרה קולעת יותר, ואפילו הנכדים נקראים היום "דור שלישי" ואף הם חשופים לסיפורם של הסבים, שמודים שלעיתים יותר קל היה להם לספר לנכדים מאשר לילדיהם, נכבד את ההגדרה הזו. אין חלוקים שהדור השני אמור לקבל עליו את לפיד הזיכרון ולהתחייב להאיר בו לדורות הבאים, זה הציווי שהדור הראשון ציווה אותנו, וקיומו הוא הניצחון שלו.

כך או כך מסתבר שהצאצאים של הניצולים רואים את עצמם כדור שני ויש הרבה מן המשותף להם. לכן שמחתי כאשר הוצעה לי הצעה מטעם **המרכז הישראלי לביבליותרפיה** לארח סדנה לדור שני בהנחיית מנחים מוסמכים. לשמחתי, הייתה היענות יפה ליוזמה ונפתחו עד כה 2 סדנאות. הפגישות נערכו בימי שישי והנוכחות הייתה מלאה.

אני נולדתי להורים ניצולי שואה שהגיעו לארץ ב-1943, בעיצומה של המלחמה, יחד עם ילדי טהרן, וכילדה לא זכור לי שהנושא דובר עמי בבית. לא גדלתי כ"דור שני" טיפוסי, למעט החסר שהיה לי במשפחה גדולה. לא חוויתי סבים ולא דודים, ובהתבגרי החל הנושא לעניין אותי. החסר הזה תורגם אצלי להתעניינות רבה בנושא השואה, גם בחיי הפרטים וגם כמורה בתהליך עבודתי. לצערי, לא שאלתי מספיק ואני לא יכולה היום לשחזר את שעברו הורי, מלבד פרטים בודדים שאמי ספרה לי.

מעניין היה לראות את התהליך שעברנו בסדנה. הלבבות נפתחו והבנות (לצערי לא היו גברים בני הדור השני) שיתפו את המשתתפות בחוויות שחוו, ניסו להבין את ההורים, סיפרו על קשיים שנתקלו בהם, והביעו את אהבתן והערכתן להורים שקמו מהאובדן, שיקמו את עצמם, הקימו משפחות וניסו לעצב את חייהם וחיי המשפחה, כל אחד בדרכו שלו.

אני רוצה להודות לעיריית רחובות ולזוהר בלום מנהל מחלקת החינוך, על תמיכתם בסדנאות ומימונן, למנחים - אפרת ורועי - על האווירה הנעימה שהשרו במפגשים, לסמדר - על היוזמה, ואחרונות חביבות - לבנות שהשתתפו.

אני מקווה שנשמור על קשר ושבשמחה נפתח עוד סדנאות.

בברכה,

דניאלה בק

מנהלת "בית דרור" רחובות.

סדנת ביבליותרפיה לדור שני של ניצולי השואה

בית דרור רחובות, אוקטובר – מרץ 2016

דניאלה בק היקרה,

מהרגע שראיתי את ההודעה שעומדת להיפתח סדנת כתיבה לדור השני של ניצולי השואה,

צללתי מיד למחשבות: "זה בדיוק מה שאמא רצתה."

נרשמתי, וחיכיתי בקוצר רוח לטלפון שלך שיבשר לי שאכן הסדנא נפתחת.

בזמן ההמתנה עלו לי מיליון שאלות - מי האנשים, האם הם חוו את סיפור השואה כמוני, האם תהיה אינטראקציה בקבוצה, האם המדריכה תבין את רגשותינו ואת חוויותינו!!

הגיעה הפגישה הראשונה, פגישת היכרות. "הטישו" היה מרכיב עיקרי בה, נתנו דרור לדמעות.

הכרתי נשים שפשוט יכלו, אולי בפעם הראשונה, לשפוך את ליבן.

הכרתי בתים אחרים ומלאי עניין.

היום, לאחר סיום המפגשים, פשוט רציתי לאמר לך תודה -

תודה שהקמת את בית דרור, תודה שחשבת עלינו, הדור השני, למרות ש"את לא!!!".

תודה על ההזדמנות להעביר לדורות הבאים דרך הכתיבה, הדיבור, הדמעה וכל השאר.

תודה לכן - בנות קבוצה יקרות - על שיתופים מרגשים ומעצימים.

ותודה אחרונה לאפרת המדריכה המדהימה, על היכולת להכיל את הסיפורים, הדמעות ולפעמים השתיקות, תודה על האמפתיה, הסימפטיה והאהבה.

נעמי גורודיסקי

דור שני לניצולת אושוויץ בירקנאו

רנה מילדנר ז"ל

משתתפות יקרות,

בחרתן לעבור, יחד איתנו, מסע מרגש ואמיץ.

הסכמתן להשמיע את קולכן ולהישיר מבט אל האופן שבו הטראומה הגדולה ביותר של העם היהודי – השואה – עיצבה, הדהדה והשפיעה על החיים של כל אחת מכן.

ביחד יצאנו למסע ביבליותרפי שנע כמטוטלת בין טקסטים שכתבתן וטקסטים שקראנו יחד. טקסטים אלה ליוו אותנו אל סיפורי הורינו, לחלקים הידועים וגם לאלה שלא, למחוזות וזכרונות נשכחים, לילדות, לשמנו ולזהותנו. הטקסטים הללו גם החזירו אותנו לכאן, להיום - לאישה שאתן, לאימא ולסבתא הנמצאת בתוך כל אחת.

עבדנו באופן מעגלי, כקליפות בצל השלנו, בחנו, בכל פעם קליפה פנימית יותר ויותר: במעגל הראשון, מעגל הזהות- כתבנו על השם שלנו, זהות אותה בחרו עבורנו. תהינו על מהותו של השם - כמצבה? כמשאלה? כזהות באמת? כזיכרון? ובין כל אלה - מהי משמעותו עבורי? במעגל השני נענו אל תוך סיפורי הורינו – הימים שלפני המלחמה והמלחמה עצמה, הגירוש מגן העדן - השואה, וגם- הגבורה, התקומה אל תוך התחלה חדשה – נטיעת שורש, הורות, חוזק וחולשה, דיבור ושתיקה.

משם עברנו אל ילדותנו שלנו. התכתבנו עם הילדה שהייתי, הילדה שאני והילדה שבי. ולבסוף- "הפרדת המוץ מהתבן". בצניעות, בהדרגה, מתן מילים לזהותנו השלמה- איפה הורינו נמצאים בה ואיפה לא? איפה הורינו היו בה פעם, ואיפה, אולי, ניתן להיפרד? מה הושתק וכעת יכול להיאמר? ומה דובר, וכעת, באיזה אופן מסתורי, הוא שקט יותר...

לנו כמנחים הייתה חוויה נוגעת ללב ומשמעותית ללוות אתכן במסע הזה. לראות כיצד הכאב והעצב נשזרים בתחושה של כוח, שליחות ונחישות – לתקן ולשנות מחד וגם לשמר, לספר ולזכור מאידך. לראות כיצד לכל אחת מכן יש את הסיפור האישי שלה ויחד עם זאת קווים משותפים לכולכן. התרגשנו לראות כיצד המרחב הזה, שנוצר בקבוצה, איפשר לכן להיפתח ולשתף, להקשיב ולהכיל ולמצוא בו מקום אמיתי של שותפות ונחמה.

לסיום, ברצוננו להודות למחלקת החינוך בעריית רחובות, אשר תמכה ואיפשרה את קיומו של תהליך מרגש וחשוב זה, ולדניאלה מנהלת "בית דרור" על ההיענות והאירוח החם.

בברכה,

רועי חיון ואפרת חבושה-פלדמן

המרכז הישראלי לביבליותרפיה

חנה שרה אביאל (לבית פיין)

הפרידה

מה חשבה אימא
כשעזבה את אימה ודודתה?
מה היא הרגישה?
האם ידעה?
שזו הפעם האחרונה?
האם הספיקה להגיד מילות פרידה?

מה היא חשה כשסיפרו לה?
שכל ליל שבת אימה ודודתה
יושבות ומביטות באלבום התמונות?

אמרו שלזקנים לא יעשו דבר
לכן אימא ואחותה דורה נאלצו לעזוב את הכפר

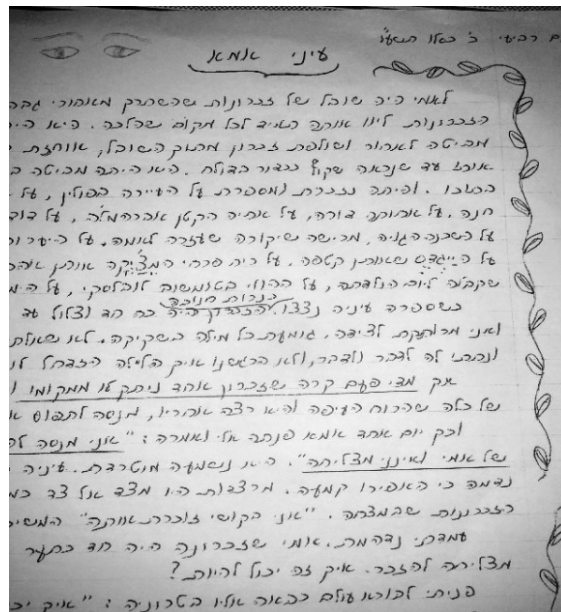
כל חייה
אימא לא סלחה לעצמה
הציקה לה השאלה מדוע השאירה את אימה ודודתה?
היו לה נקיפות מצפון
אם היו לרוסיה בורחים
אולי הן היו נשארות בחיים?

מילותיי לא הצליחו לנחמה
המעמסה הרגשית הייתה כה כבדה
ורבצה כאבן על לוח ליבה

עיני אמה- מאת: חנה שרה אביאל (לבית פיין)

לאימי היה שובל של זיכרונות שהשתרך מאחורי גבה כשובל כלה. הזיכרונות ליוו אותה תמיד לכל מקום שהלכה. היא הייתה מתיישבת, מביטה לאחור ושולפת זיכרון מתוך השובל, אוחות בו ומלטשת אותו עד שנראה שקוף ככדור בדולח.

היא הייתה מביטה בו ורואה עצמה בתוכו. היא הייתה נזכרת ומספרת על העיירה בפולין. על אמה האלמנה, חנה (שעל שמה אני נקראת), על אחותה דורה, על אחיה הקטן אברהמליה, על דודתה שרה מזמושץ' (שהופיעה לאמי בחלום והוסיפה לי את שמה), על השכנה הגויה מרישה שיקורה שעזרה לאמה. על הפיערות שבהם טיילה, על הייגדס שאותן קטפה, על ריח פרחי המציקה אותן אהבה, על התפוזים שקבלה ליום הולדתה, על החווי בטומשוב לובלסקי, על הימים שלפני הסערה.

כשסיפרה עיניה נצצו כנרות חנוכה. הזיכרון היה כה חד וצלול עד שהיא חיה כל רגע. ואני מרותקת לצידה, גומעת כל מילה בשקיקה. לא שאלתי, רק הקשבתי ונתתי לה לדבר ולדבר, ולא הרגשנו איך הלילה הזדחל לו לפתחנו.

אך מידי פעם קרה שזיכרון אחד ניתק לו ממקומו וברח לו כהינומה של כלה שהרוח העיפה והיא רצה אחריו, מנסה לתפוס אותו בידיה.

וכך יום אחד אמא פנתה אלי ואמרה: "אני מנסה להיזכר בצבע עינה של אימי ואיני מצליחה". היא נשמעה מוטרדת. עינה החומות הצטמקו, נדמה כי האפירו קמעה. מרצדות היו מצד אל צד כמדפדפות בספר הזיכרונות שבמצחה. "אני בקושי זוכרת אותה" המשיכה. עמדתי, נדהמת. אמי שזיכרונה היה חד כתער וצלול כמים איננה מצליחה להיזכר. איך זה יכול להיות? פניתי לבורא עולם כבאה אליו בטריוניה: "איך יכולת לקחת לאמי את כל משפחתה והשארת אותה לבד בעולם?"

אמא, שלא ידעה דבר על שיחת הנפש שלי עם בורא עולם, פנתה אלי למחרת היום ואמרה לי: "חנה'לה, את לא תאמיני מה שקרה לי היום! ראיתי בטלוויזיה שחקנית עם אותן עיניים בדיוק כמו של אמא שלי!" אמרה כשחיוך של געגוע נסוך על פניה. דמעה בצבצה לה בקצות עיני, חייכתי בליבי ואמרתי "תודה" לבורא עולם על הנס הקטן שעשה לאמי, על רגע האושר שהעניק לה.

מוקדש לזכרה של אמי היקרה והאהובה מניה (מרים) לבית ויינטראוב

שהלכה לעולמה ב"ד אדר א' תשס"ח (2008), בגיל 91

געגועים - מאת: חנה שרה אביאל (לבית פיין)

"אל תרד מהאוניה, אם תרד האוניה תטבע" אמרתי אל אבי בעיניים מתחננות. קטנת קומה נושאת עיני מעלה ופוגשת בחיכו המרגיע. "אל תדאגי חנצ'י שלי". הוא ליטף את תלתלי הזהובות ברכות, "אני שומר עליך ועל אמא בכל מקום שתהיו". אני לא השתכנעתי, אבא היה עמוד התווך בשבילי, בלעדיו חשבתי שהכול יקרוס. הוא היה הכותל המערבי שלי, מקשיב ומרגיע. איתו אני מרגישה בטוחה, בלעדיו אני מרגישה חסרה.

צופר האוניה צפר ואבא נאלץ לעזוב. אך לא לפני שחיבק אותי בכל הכוח ואחר כך את אמא. עמדנו על הסיפון, ראינו את היבשה מתרחקת ואבא מנופף בידו ודמותו הקטנה מתרחקת עד שנעלמת. זו הייתה אונייה אמריקאית גדולה, עם הרבה קומות. אמא הרגיעה אותי ואמרה "חנה'לה, זה רק לשנה", אבל הזמן נראה לי רחוק נורא. לבי עצוב, דמעות בעיני וכבד וריק לי בלב. אהבתי את אבא והפרידה ממנו הייתה לי קשה.

אמא ניסתה להסיח את דעתי "בואי תפוח", אבל אני כבר מתגעגעת. וכך שבועיים שטנו על המים. במיזרי גיברלטר הגלים השוצפים טלטלו את האוניה ואמא ואני שכבנו כל היום במיטה ומבעד לחלון ראינו כיצד הים עולה על גדותיו. ישנו המון כשבחילות והקאות היו מנת חלקנו עד שהמים נרגעו כשיצאנו מן המצר.

כשהגענו אל קרובי המשפחה באמריקה, קרה לי דבר מוזר. הופיע מולי אדם שנראה דומה לאבי כשתי טיפות מים, רק קצת יותר גבוה ממנו. אני התבלבלתי לרגע ולא הבנתי מה אבי עושה שם. הרי נפרדתי ממנו לפני שבועיים. כעבור דקותיים התעשתתי והבנתי שזה פאול, בעלה של סוניה, קרובת המשפחה. "הלואי שאבי היה כאן עמנו", חשבתי.

אבא, שידע על אהבתי לשירים, הקפיד לשלוח לי בקביעות שירי ארץ ישראל, אותם הדפיס על מכונית הכתיבה שבמשרדו. ואני חיכיתי בקוצר רוח למכתביו. כל מכתב הוא היה מסיים "שלך באהבה, אבא". אני הקפדתי לשלוח לו מכתבים מקושרים בהדבקות, איורים והמון נישוקים, מסיימת כל מכתב ב"אוהבת אותך המון, חנה'לה".

השנה חלפה יותר מהר משחשבתי. שנה של שלג, שנה של אנגלית, שנה של שמיים אפורים, המון צייפס וגלילות עם קרובים ובמיוחד הבן דוד של אמא - איצ'ה, שהיה לה כאח ורצה שנישאר שם כדי שנרגיש פחות לבד, אבל זה לא הסתדר והנה אנחנו בדרך חזרה הביתה והפעם על אונייה ישראלית גדולה.

כל הזמן חשבתי על הרגע שבו אפגוש את אבא. גדלתי בשנה, שערי צמח, וניסיתי לדמיין מה אבא רגיש והאם הוא יכיר אותי כשאני נראית קצת שונה.

ההתרגשות הייתה גדולה כשברמקול הכריזו שעוד מספר שעות נגיע למפרץ חיפה. רצתי במהירות, עליתי על הסיפון, מצפה לראות את היבשה, אמי לצידי, אוחות בידי. וככל שהתקרבו רק הרגשתי איך הגעגועים מציפים אותי וליבי נכסף לראות את אבא. אבא היקר לי מכל, שאותו לא ראיתי שנה שלמה. הרגשתי את ליבי פועם בתוכי וכל מחשבותיי נתונות לו.

אנחנו מתקרבים, רואים את היבשה וצעקות של שמחה נשמעות על האוניה. וכך בספונטניות לא מתוכננת כולנו פוצחים בשירה:

"הבאנו שלום עליכם,

הבאנו שלום עליכם

הבאנו שלום עליכם

הבאנו שלום שלום שלום עליכם"

השירה מתחזקת. יותר ויותר אנשים מתאספים ומביטים בצפייה ובעיניהם הלחלוחית ובגרום השירה. זה היה אחד הרגעים המרגשים ביותר בחיי. עוד מעט ואפגוש את אבא או מתקרבים אט אט, מרחוק או רואים המון אנשים קטנים וככל שאנו מתקרבים הדמויות נראות גדולות יותר וברורות יותר.

עיני מרפרפות על פני הראשים כמנסה לזהות את דמותו של אבי בין כולם. אבל אינני מצליחה ואת אבא אני לא רואה. "כיצד אזהה אותו בין כל האנשים?" אני תוהה... ואז הבחנתי בדמות המנופפת בכובע לבן. משכתי לאמא בזרועה והפניתי את תשומת לבה לדמות עם הכובע הלבן ועיני שואלות אותה "האם זה אבא?". עקבתי אחר הדמות כל הזמן וראיתי כיצד היא מפלסת את דרכה לשורה הקדמית. כשחיברו את האונייה למזח לא היה לי ספק וצרחתי בכל כוחי "אבא, אבה'ה שלי!".

דמעות של שמחה נשפכו מעיני, לא ידעתי את נפשי מרוב אושר. אמא ואני ירדנו במהירות במדרגות אך היינו צריכות להמתין בתור הארוך שהשתרך אל היציאה. כשירדנו במדרגות המון אנשים הקיפו את המזח ואני מחפשת אחר דמותו של אבי ואינני מצליחה לראותו.

אמא ואני הגענו אל מדרגה התחתונה, רגלי הקטנות נגעו בקרקע הבטון המוצקה, אני מרגישה טפיחה על שכמי, מסתובבת - ורואה את אבי מולי.

הוא עוטר אותי בזרועותיו המחבקות וממלא אותי בחיכוך.

מצמיד את לחיי לשלי וממלמל "חנה'ה שלי". המילים נעקקות מליבי, ממלמלת, "אבה'ה שלי". מחבקת אותו חזק חזק ולא מרפה. אמא מצטרפת ושלושתנו עומדים מחובקים דקות ארוכות.

המילים דלות מידי כדי לתאר את רגעי האושר אותם הרגשתי בדקות אלו, החרוטים בפעימות ליבי.

מוקדש לזכרו של אבי היקר והאהוב, ישראל תנחום פיין

שהלך לעולמו בכ' אדר ב', תשנ"ז (1997)

בתמונה: חנה שרה אביאל (לבית פיין) והוריה

טובה תפארת

ב"ה

מכתב לסבתא גיטל

סבתא היקרה!

לצערי לא זכיתי להכיר אותך, אולם אין לך מושג כמה הייתי רוצה לגעת בך ולחוש את חום גופך.

אני נקראת על שמך – גיטל, אולם אמא החליטה לתת לי את השם העברי טובה, כי השפה העברית הייתה הדומיננטית וזו השפה היחידה שדוברה בבית. יודעת אני עליך מעט דברים, אולם ממה ששמעתי עליך בטוחני כי קטונתי מלהיות כמותך.

אמא ספרה לי כיצד בבייתכם ניהלתם, את וסבא לייזר, את חנות המכולת שהייתה בבעלותכם ביד רמה. את כל מה שהיה קשור לפנים הבית ולטיפול בילדים הקטנים הותרת לידי הסבתא רבא כדי שתוכלי להקדיש את עצמך לניהול החנות.

שמעתי כיצד יזמת ועשית כל דבר שעמד לרשותכם בכדי לעזור לנזקקים. באיזו רגישות ובצורה כל כך מכבדת היית אוזן קשובה. כיצד, בצורה עדינה ומעשית כל כך, פתרת בעיות וקשיים לאחרים.

אמא ספרה לי על אנשים שחלו ונזקקו לקבל טיפול רפואי באופן פרטי, בעלות כספית מאד גבוהה. היא סיפרה כיצד הלכת ואספת כספים מאנשים בעלי יכולת כדי לעזור לאותם חולים. כיצד דאגת לכלה מבית עני להיכנס לחופה. כיצד נתתם מצרכי מזון לאנשים נזקקים שהגיעו אל החנות שלכם, ללא תמורה. איזו אישה צדיקה בעלת יוזמות ומעשים וגמילות חסדים היית.

מי יתן ואהיה אני כמוך – אישה חכמה, רגישה, אכפתית, בעלת יכולת נתינה אין סופית. מלאת שמחת חיים, שבעת רצון ואופטימית.

שלך באהבה,
טובה נכדתך

אסתר פרי

נכתב בהשראת השיר "אדם חי בעולם" / נתן זך

הנוף שנשקף מחלון חדר המלון ברחוב אוקספורד שבלונדון, חורף 1979,

הוא זיכרון הילדות הראשון שלי.

חווייה של כל החושים ביחד: המוזיקה, השירה, הצבעים העזים והעוצמות.

אולי, מאז, משתקפים לי הזיכרונות בחלומות מתוך חלונות.

מחלון הכיתה, נשקפה לי חצר המשחקים, ממנה ציפיתי לראות את חבריי.

מחלון האוטובוס בדרך לבסיס הקריה בת"א, חלמתי את שיחותיי הפנימיות.

מחלון הרכב, בשנים רבות של נסיעות רבות ממקום למקום, חלמתי את השקט של חי,

את תוכניות חי.

את הבתים בחרתי כך שמהחלונות ישתקפו ים, או שדות רחבים, עד כדי כך שאפשר היה להריח,

לשמוע ולהרגיש את הצלילים הצבעים והקולות של הטבע.

ולתערבב, השקט המוגן בצד הפנימי של חלוני על תפארתו ועוצמתו מהחוץ פנימה.

שעון האורלוגין/ אסתר פרי

אמא שלי חזרה וסיפרה על נוף ילדותה. על הוריה שכל כך אהבה, על סבתא, אמא של אביה ועל בת דודה שהייתה גדולה ממנה אך במעט והייתה חברתה הטובה. יחד נהגו לבקר אצל הסבתא, שם בבית הגדול שיחקו, התחפשו והעמידו פנים, כשהן מתקשטות בכותנות במחלצות ובעדיים של הסבתא. היא מצידה, נתנה להן את כל חופש המשחק, אלא שהכלל היה כי בסוף המשחק כל "השלל" נשאר בבית. הסיפור הזה התחבר תמיד לסיפור הביקורים של אותה הסבתא בבית אימי, את הדרך הייתה עושה עם הנהג, ובידה אחזה מטריה חדה, כך גירשה מדרכה את קבצני העיר בוקרשט שנהגו לבקש נדבה.

משני הסיפורים האלו, אני מפענחת את דרכה של אימי, שהייתה הילדה העשירה באופן שערורייתי, קלפי חייה נטרפו במלחמה, הפכה לאשה שאוספת כל מי שנקרא בדרכה והיה צריך עזרה, טיפלה והעצימה כל מי שפגשה בחייה ועד היום ממשיכה להיות מוקד משיכה של מיני אנשים, ממיני גילאים ורקעים שפוגשים בה ושואבים ממנה כוחות וכך גם מעצימים אותה בחזרה.

אימי נהגה לספר לנו על הוריה, על היחסים ביניהם, על אהבתם. על הסיפורים ששמעה בילדותה ובבגרותה מאימא. על הציפייה שהייתה לבואה לעולם, על ילדותה ועל המשפחה המורחבת. אחד הסיפורים היה על הדוד האהוב ויקטור, שלא הזדמן לחתונת הוריה, כי כבר גר בטולוז. אך הגיע ליום הולדת שנה שלה, והחגיגה הייתה גדולה. מתנת הגעתו המאוחרת היה שעון אורלוגון שנבנה בהזמנה מבית "שפהאוזר", לימים יהיה זה הפריט היחיד פרט לאלבום תמונות שיגיע מבית ילדותה של אימי לארץ.

כאשר נכנסים אנשים לבית הורי, צלצול השעון בכל חצי שעה, פעם אחת. ובכל שעה שלמה, כמספר השעה ביום, הוא מוקד תשומת הלב המיידי. פריט "גונב ההצגה". לא מעט פעמים נשאלתי אם "הרעש" לא מפריע לי, ו"איך ישנים בלילה"?

עבורי השעון הוא צליל ילדות, רוב הזמן איני שומעת אותו כלל, שכן אני והוא רגילים כל כך האחד לשני, אלא אם הוא עוצר (מפאת המנגנון אותו צריך פעם בכמה ימים למלא) ואז השקט צורם את שמיעתי. לרגעים שאני כן שומעת אותו, יש תמיד סיבה. עבורי הוא קול התמיד של החיים, צליל ילדותי, מלטף ביום ומרגיע בלילה, קוצב את השעות שיתוספו למה שהיה פעם, מעניק את העכשיו בדיוק אין סופי, קולו לעולם לא משתנה, כוחו לא אוזל ויופיו רק הולך ומתעצם.

לו היה שעון האורולוגין מדבר אלי,

נראה לי שהיה תחילה מחייך, ובקולו הנעים אומר:

"הקשיבי לי בתי, תמיד, כי הצלילים יפים לך ומרגיעים.

אל לך לחשב את הזמן, לא את זה שחולף ולא את זה שיבוא.

המשיכי לשנות ולהשתנות וקבלי באהבה את מה שלא באמת משתנה.

וזכרי שאת ואני תמיד מחייכים בבוקר".

מכתב מאבי אלי (נכתב ע"י אסתר פרי)

ביתי ילדתי היקרה לי כל כך.

שפתי לא מליצית, וליבי פשוט ובהיר.

על כן אני סמוך ובטוח שאת תדעי ליפות ולצבוע עבורי את מה שיש לי לומר לך.

ועל כך אני מודה לך.

עוד רציתי לומר לך כי אני גאה על כך שעם כל הקשיים ונפתולי החיים, תמיד תמיד הלכת

"בדרך הקצרה הישירה והיחידה..." זו שאבי המליץ לי עליה ואני המלצתי לילדיי.

גם על הבית שהקמת אני רוצה להחמיא ובעיקר על אביה "הנכדה הכי מוצלחת שלי".

בית של יופי, אהבה, בעלי חיים, אסתטיקה, חוכמה חריצות אמביציה ומעשים טובים.

אולם, דואג אני לרגישות שהייתה תמיד ועוד ממשיכה להתעצם אצלך. הייתי שמח לו היית יכולה

לתת לי לשאת במקומך את הרגעים המטלטלים, ואת הקשיים. הייתי לוקח בשתי ידי את כולם,

ונושא אותם בגאווה.

עוד שמח אני על כי בחרת לחיות ולהגשים אתנו יחד, עם אמא ואיתי, את כל מה שעולה בדעתי כל

פעם. את כל מה שאמא חולמת עוד להגשים. שכן "הביחד" שלנו נעים, מעצים ולעיתים קשה –

במובן היפה של הקושי של החיים.

מלכה פרידמן

הסיפור שלי / מלכה פרידמן

נולדתי לפני 70 שנה, ב- 17/07/46, במחנה העקורים סנטה מריה דה לאוקה שבאיטליה - בשפיץ של העקב בדרום.

שנים לא ידעתי כלום על המקום, פרט לשמו היפה והאקזוטי.

איך הגיעו לשם הורי? אמי לאה - ניצולת אושוויץ, ואבי ד"ר שלמה פניו - ממרתפי המחתרת היהודית בבית הזכוכית בבודפשט? על כך אין לי תשובה. אך עובדה היא ששרדו את המלחמה והתופת והגיעו לאיטליה, למחנה עקורים, במטרה לעלות לארץ ישראל.

מה פתאום לאיטליה? הורי לא דיברו ולא סיפרו לי כלום על מה שעברו.

מאין שאבו את הכח להמשיך לחיות וליצור חיים חדשים? לאלוהים פתרונים...

בלי הורים ומשפחה, לבד בעולם וחסרי כל, כשאימי שוקלת 39 ק"ג, רעבים ובודדים - החליטו להביא ילד לעולם.

והם לא היו היחידים: מאות ילדים נולדו בדיוק באותה שנה בהפרש של יום, יומיים או חודש זה מזו.

את כל זה לא ידעתי כל השנים, עד שלפני כ- 4 שנים שמעתי במקרה ברדיו: "כל מי שמכיר או יודע על ילדים שנולדו במחנה העקורים סנטה מריה דה לאוקה מתבקש ליצור קשר עם שוני ליפשיץ בטלפון..." כך התגבשה לה קבוצה שלמה של ילדי לאוקה שהתבקשו להציג את עצמם.

הראשון אמר: "שמי ... נולדתי ב-" 17/07/1946 השניה אומרת: "שמי... נולדתי ב- 18/07/1946" השלישי אומר: "גם אני נולדתי ב- 18/07/1946" וכן הלאה.

לתדהמתנו הסתבר שכולנו נולדנו בקיץ 1946 ולרובנו זה הפרט היחיד הידוע: תאריך לידה והמקום.

ובכן גם אני ידעתי מעט מאוד.

גדלתי בבית עצוב ושקט. על השואה לא דיברו מילה.

אני למדתי לבד הונגרית, ומאחר שהייתי ילדה סקרנית ושקטה ליקטתי פה ושם דברים ששמעתי, בעיקר על העבר הרחוק לפני המלחמה - איזה חיים יפים היו להם ואיך בין ליל הכל התהפך ונהיה שואה ואבדון.

אמא, לאה לבית איצקוביץ', תמיד חזרה וסיפרה כמה יפה הייתה ילדותה בעיירה טעטש שבצ'כוסלובקיה, על גדות נהר הטיסה. היא סיפרה כיצד למדה לשחות בנהר, ואכלה תפוחי עץ ואגסים מעצים שגדלו בשפע בצידי הדרכים.

המשפחה המורחבת התגוררה יחדיו - סבא, סבתא, ילדים ונכדים.

אביה סחר בתפוחי עץ ואגסים ונסע למכור אותם ברומניה ובהונגריה, ותמיד הביא לה בנדים יפים וחדשים. במיוחד זכרה מעיל אדום ומיוחד שקנה לה.

כמו כן היא סיפרה שאהבה לישון עם סבתא במיטה ועדיין היא זוכרת את ריח הכותונת שלה....

ב- 1939 הכירה את אבי ד"ר שלמה פניו, שהגיע מהעיירה טורנוליו בצ'כיה אחרי סיום לימודי משפטים באוניברסיטת פראג. הם התאהבו, נישאו וחזרו לבית הוריו.

כשפרצה המלחמה אבא נלקח למחנה עבודה, אך בדרך קפץ מהרכבת. הוא חבר לפרטיזנים ביערות ולבסוף הגיע בדרך לא דרך לבודפשט, לבית הזכוכית, שם עסק בהצלת יהודים ע"י הכנת ניירות מזוייפים בחסות השגרירות השבדית.

אמא נלקחה עם משפחתה לאושוויץ.

לאחר המלחמה, אימי, ניצולת אושוויץ, שמעה שאבי נמצא בבודפשט והגיעה לשם. אינני יודעת כיצד הגיעו הורי לדרום איטליה. אולי בחסות משאיות של הבריגדה היהודית בצבא האנגלי הגיעו למחנה העקורים, במטרה לעלות לארץ.

הוריי ואני התינוקות, עלינו לארץ ב- 1948 באוניה מבארי דרום איטליה. אפילו את שם האוניה אינני יודעת. כשהגענו לישראל קיבלנו אוהל בקיבוץ כפר גליקסון. אחר כך גרנו במחסן בנתניה ומשם עברנו לכפר סבא.

אבא עשה מחדש לימודי סטאז' בעריכת דין ועבד לפרנסתו כמורה לעברית במוסד "אוניס". אמא עבדה שם בתור מטפלת בילדים.

אחרי הסטאז' פתח אבא משרד קטן ברחוב וייצמן בכפר סבא, שם עבד כעורך-דין עצמאי. הפרנסה הייתה מצומצמת.

אבא חזר רצוף ושובור מהמלחמה וסבל מלחץ דם מאוד גבוה. הוא היה איש גבוה, יפה תואר, עצוב ושתקן. הסתגר בתוך עולמו ומיעט לדבר. הוא נפטר ב- 1974 בגיל 59 בלבד.

אמא דיברה הרבה, אבל בצעקות, גערות וחוסר סבלנות. היא הייתה אובססיבית לנקיון ולסדר, בשלנית מעולה ואופה מצטיינת. עד היום חסרות לי עוגות הפרג והאגוזים שלה.

העצבנות שלה הכבידה עלי ודרשה ממני תמיד להיות ילדה טובה ושקטה ולא להפריע.

אמא חזרה מאושוויץ חרדתית ודאגנית. מידי פעם אמרה לי שמחשבות רעות רודפות אותה, קשה היה לה להיות לבד ואני השתדלתי לרצות אותה ככל שיכולתי. הייתי שקטה ופסיבית, אך תמיד ידעתי שמסתתרת בתוכי ילדה נבונה וסקרנית, ילדה שאוהבת לקרוא ספרים וגם לחלום בהקיץ.

בשנותיה האחרונות התקרבנו מאוד. סלחתי לה על הביקורת הרבה שספגתי ממנה תמיד.

אני מצטערת שלא זכיתי ליותר חום, חיבוקים, נשיקות ואהבה ממנה.

אני זוכרת את הורי באהבה רבה ויודעת ומבינה היום שלאור מה שהם עברו זה המיטב שיכלו לתת לי.

ברוך השם, גדלתי והקמתי משפחה לתפארת ומצאתי את הדרך למצות את כשרונותי.

הסיפור שלי שזור בנס של עמנו, בניצחון, בהמשכיות ובתקומה של עם ישראל.

הוריי ואני (מלכה) בארץ ישראל.

אמי ואני (מלכה) בסנטה מריה דה לאוקה

רחל בניסטי

לכל איש יש שם¹ / רחל בניסטי

" לכל איש יש שם

שנתן לו אלוהים

ונתנו לו אביו ואמו...." (זלדה)

שמו של אדם... כך אומרים

מצביע על אישיותו...

אם כך לי אישיות חצויה,

זו שלי וזו שלה...

שלי- רחל, בת חנה ויוסף,

ניצולים ששרדו את התופת הזו

וקשרו גורלם עם המדינה שבשמה אנו כאן,

זו שלה- של סבתי- רוזה רחל, שלא שרדה...

היא ובנותיה ארבע במספר

נכנסו להתקלח.....ויצאו... דרך הארובה...

זו שבגבורה ובתבונה סימנה לאמי, בתה, במבטה,

כשעל המשאית, ל"שם", הועלתה

¹ נכתב בהשראת השיר

שלא לצעוק את המילה "אימא", שלא ידעו שגם היא שלה.... וכך היא ניצלה... אימא שלי, חנה.

נותרה לבדה בעולם, ללא נפש חיה, ושרדה...

חזרה לבדה לכפרה, מרחק קילומטרים רבים מכאן, מהתופת הזו... לשווא חיכתה.... אף אחד לא בא!

בת 16 הייתה.... כל כך מהר התבגרה...

אימא! אימא יקרה שלי!

נולדתי שבויה של העבר

ואת, בשתיקתך, מבלי לומר מילה... לימדת אותי להביט קדימה ולבטוח בעתיד....

עומדת אני כאן, כעת, גאה על שזכית לראות אותנו, ילדיך, את ילדינו- נכדיך, את נכדתינו- נינותיך

את....ניצחת!

אני סוגרת מעגל- אנחנו כאן!

נזכור ולא נישכח!

"כל אחד מאתנו זוכר דברים אחרים, או זוכר אותם הדברים אחרת" (אמנון שמוש).

מאמיקם שלי²

כמעט תשע שנים עברו מאותו סוף שבוע...כמעט תשע שנים שאני רוצה לכתוב לך... וזה לא שאני לא יכולה... או לא פנויה... הרי כאן הכול אפשרי והזמן... הזמן לא משחק תפקיד... פשוט חיכיתי לרגע שאת תהיי מוכנה, זמינה, פנויה... והנה הרגע הזה הגיע, ואני שמחה... שמחה מאוד להזדמנות זו.... סוף סוף...

² נכתב על ידי כחלק מתרגיל כתיבה: מכתב מאמי אלי

ביום שישי ההוא, הרגשתי ממש רע, ממש נורא. הכול כאב לי וכוחי הלך ותש... שכבתי במיטה, קמתי, חזרתי ולא מצאתי את מקומי. הרגשתי שאני לא יכולה להחזיק יותר. כשבאו לקחת אותי באמבולנס, דאגתי שמא את ישנה ויעירו אותך... חשבתי שאולי הפעם שאחיד כאן, הוא לילות את אבא ואותי... אבל אבא התעקש לצלצל אלייך... הוא סמך רק עלייך... ואת... כרגיל התייצבת. הגעת אפילו לפנינו למיון, ומיד קיבלו אותי והתחילו בטיפול. לא רציתי... לא רציתי שיטפלו בי... רציתי שיניחו לי ללכת... הושטתי את ידי לאחייתי שבאו לקחת אותי, אבל את הורדת לי את הידיים... לא רצית לראות... לא הבנת...

העבירו אותי למחלקה... ניסיתי לישון אבל בעיקר רציתי לישון לנצח... ואכן בבוקר... עם שחר... אחייתי באו... ואני הלכתי איתן... שניות לפני שהגעת... עזבתי את העולם הזה...

הבטתי מלמעלה והתחושה הייתה מוזרה. ראיתי את ההלם, אבל כבר לא יכולתי לעשות כלום. הושטתי את היד לגעת בך, קראתי לך... אבל לא שמעת. אחותי בידי המתקרת, אבל אני כבר לא הייתי שם. ראיתי את אבא ואחיד באים... אבא לא רצה להאמין... הבת הקטנה שלך הגיעה... בעלך בא... כולכם הייתם שם ולא רציתם להאמין... השוק היה גדול.

עשיתם את הסידורים ההכרחיים והלכתם. הלכתי אחרייך הביתה מאמיקס... בניסיון אולי... אולי... לגעת בך... כיכיתי לנכדי, הבן הבכור שלך, שהרגיש אותי יותר מכולם... חודשיים הוא התהלך בהרגשה כבדה... תחושת מועקה "שהשמחה שבלידה תערבב עם העצב שבפרדה" (אוטוביוגרפיה - כנסיית השכל). ובלייל שישי הזה לא הצליח להירדם... כל הלילה נחנק, נשנק, הקיא, יצא החוצה לשאוף אוויר ונכנס חזרה... מתעלם מאשתו ובנו החדש שזה עתה נולד... ובשעה 15:07 הצליח סוף סוף להירדם... שעת הפטירה שלי...

חיכיתי גם לנכדתי, בתך שתגיע... זו ששמרה על קשר איתנו ולא עבר יום מבלי שתתקשר, ובמיוחד בימי שישי אחה"צ, ולא חשוב מאיפה, דאגה להתקשר ולאחל "שבת שלום סבתוש וסבוש".... איך היא התבאסה על שלא ספרה לי על ההיריון... אבל אני ידעתי... לא היה צריך לספר לי... אני הרגשתי אתכם.

ראיתי אתכם בוכים ולא יכולתי לנחם אתכם. ב"שבעה" הייתי אתכם, ראיתי את הכאב שלך, העצב והבכי... במיוחד ביום ההולדת שלך... ניסיתי אפילו לברך אותך, לתקשר אתך, אבל עדיין לא היית מוכנה לשמוע... ממש כמו שלא שמעת את דברי חודש לפני אותו יום שבת... כשאמרתי דברים כמו "אני בברית לא אחיה".... "אני הולכת למות, לי כבר אין כוח".... התכחשת ושכנעת, בעיקר את עצמך שזה לא יקרה... עוד לא... סירבת להבין את דברי כפי שאני ביטאתי אותם... רק את, אבא והמשפחה חשבתם שמותי היה פתאומי... מבחינתי... ניסיתי להכין אתכם לרגע... וכשפרשתי מהחיים, אגב בדיוק כמו שרציתי... ביום שבת... היה חשוב לך לומר שאת מקווה שטוב לי, שאני לא כואבת יותר... כי את, ורק את, היית זו שחשתי אותי, ידעת שאני סובלת, שאני הולכת ומסתגרת בתוכי... לא יכולתי כבר לשאת את הכאבים... הפיזיים והנפשיים... הגעגוע למשפחתי היה גדול, עצום... ואל תחשבי שהם לא באו אלי... הם באו אלי בהתחלה אחד אחד... אפילו אבא שכל כך אהבתי הגיע... הם באו... כמה וכמה פעמים... אחותי האהובה הייתה זו שבאה ביום שישי ההוא... ניסיתי להתנגד לה... לומר לה שזה עדיין לא... כי חשבתי עלייך ועל אבא, שידעתי כבר שהוא חולה במחלה, אבל ידעתי שאת תוכלי לטפל בו ולך הוא יקשיב... ואכן צדקתי!

כל השנה הראשונה הייתי אתכם... אתך ועם אבא. כאב לי מאוד שהפלתי עלייך תיק כזה, שהרי גם את לא בריאה, את רק מציגה שאת סופרומו... עושה הכל! (אגב, שמחתי שפרשת... מספיק היה לך) ועכשיו הטיפול באבא... אבל תאמיני לי שאם רק תחשבי קצת במקומי, לא הייתי לי ברירה, אני לא רציתי ליפול, גם אני, על כתפיך... דברתי עם אבא על זה רבות... והסכמנו שזה יקשה עלייך מאוד. אני פחדתי שלא תוכלי לעמוד בזה! וכאן אני חייבת להדגיש: אל לך להצטער על כך שלא הקדשתי לי זמן בחיי כמו שהקדשתי לאבא... אני ממש לא כועסת!!! שמעתי אותך אומרת, בכל מיני הזדמנויות לאבא, שאת מרגישה שאני כועסת ואת מתחרטת שלא היה לך זמן להקדיש לי... כמו שהקדשתי לו... אז זהו שזה ממש לא נכון! אני לא כועסת כלל! כשהייתי זקוקה לך, הגעת! ואני חייבת לומר לך עוד דבר... לא היה דבר יותר מחמם לב וממלא גאווה מללכת אתך ברחוב, ולראות איזו אהבה את מקבלת מכל האנשים שפגשת בחייך... התלמידים, ההורים שלהם... לא היה אחד שלא אמר לי "איזו בת יש לך" (כאילו שלא ידעתי...) הייתי מאושרת! ובטקס יום השואה האחרון (שהשתתפתי בעולם שלכם), כשהדלקתי משואה אתך ואחר כך צפינו יחד בסרט (בטקס העירוני), בו הנצחת את הסיפור שלי (עם כמה טעויות קטנות...), ידעתי שאני יכולה לפרוש... הגעתי לפסגת האושר... ידעתי שבאותו רגע נתון אני יכולה להתחיל להכין אתכם לפרידה... ואת עצמי לגאולה!

היו לך כבר נכדות, שתיים, וידעתי שתצטרכי, לא פעם, להתלבט ביני לביןן, ואני אהיה רק למכשול, ולכן העדפתי ללכת... לפרוש... (יכולת לראות זאת, וראיתי!!! בארוחות ימי שישי אצלך).

עוד מעט תשע שנים מאמיקם שלי... תשע שנים שבכל יום אזכרה לי, דברת על הגעגוע, על החור הגדול שנפער בליבך, על רגעי האושר שרצית לחלוק איתי, אני יודעת ה... כל!

אחרי כל אזכרה רציתי לכתוב לך, אבל פחדתי שהמכתבים ייראו מוזרים... פחדתי לטלטל אותך. רציתי רק לספר לך ולהרגיע שאני מאושרת! כן, מאושרת! בעולם הזה אני מוקפת במשפחה שלי שכל כך חסרה לי וכל כך התגעגעתי אליה. אני מרגישה שסוף סוף הגעתי הביתה! אני מאושרת, קלה ובעיקר לא כואב לי כלום.

לא אלאה אותך יותר ולו רק מפני שזמה שנה וחצי בערך, מרגע שאבא הצטרף ואת הגדרת את עצמך "100%", (את רואה שאני אתך....?) את יותר רגועה, ישנה יותר טוב, אה! כן! אני לא באה לחלום שלך כיוון שאני בתוכך, אני חלק ממך, תמיד! לא פעם שמעתי אותך נדהמת וממלמלת איך את ממש כמוני... אז... תמיד אהיה אתך! אל דאגה.

טוב, זהו ילדתי... הגיעה העת ללכת... המשיכי בדרכך, בעשייה שלך (אגב, הציוורים שלך מאוד יפים) ותמסרי נשיקות לכולם! אני מביטה בכם מכאן ואני מאוד מאוד גאה בכם! בכולכם!

אוהבת מאוד וכן... גם מתגעגעת

(אבל יש לך עוד זמן..... :)

אמוש

יוליאנה, סבתי מצד אבי

הכנות לשבת

דגים.... דגים... ריח של דגים... כל חג, וכמעט כל שבוע (לא כל... כי לא היה...), כשאבא הביא את הקרפיונים בימי חמישי אחר הצהריים והם שחו בגיגית, אימא הייתה מעלה את זיכרונות ביתה שלה: סבתא הייתה מכינה את הדגים לשבת וכל השכנים הריחו את ריח התבשיל... אימא, שהייתה אז נערה צעירה, לא ידעה את המתכון... כך שכל פעם שבישלה הייתה אמירה חוזרת ונשנית: "הריח אותו ריח, כמו בבית... אבל בטעם חסר משהו". משום מה זה לא אותו טעם. אבא ניסה לנחם ונימק זאת בדגים עצמם, שהיו אחרים מאלו ממיימי הטיסה, הנחר הקרוב.

לימים התחלף התירוץ והאשמה נפלה על התיבול: "הפפריקה לא אותה פפריקה...". ולבסוף הגיעו לרגע האמת... האהבה! תבלין האהבה אחר... ויהיה תמיד אחר מיד ליד...

כשאמי נפטרה, ניסיתי אני לבשל את הדגים לאבא וגם כאן אותו ריטואל... אז הזכרתי לאבא שהתבלין החסר הוא "אהבה"... הוא אחר... כך גם לגבי הכרוב הממולא... ועוד מאכלים שאבא אהב ואני ניסיתי לבשל לו. ניסיתי... ניסיתי... עד שהוא היה אומר עם ניצוץ בעיניים: "זה מממש כמו של אימא!" לא הייתה מחמאה גדולה יותר...

רחל רוזה, סבתי מצד אימי

המצוקה

בזבז אלוטער הטו היינצו טאג יעדעסאלה.

כשעלנו אלד, (נשאר היבזבז שם עם הסבא
קקשים שסרה בערוב יאנו אעצוב אה האנד
שבה נשארנו כל יקיריו שלא עבנו.

בזבז זה נפח לשלוח אל ספרי ילדים, צעצעים

פה ושם גם מעט טנשאר

בין השאר הוא טעם אלן אה המצוקה.

פאי מטבח פשוט ונוח. אכור וכמובן לא חזם.

רואים בו אה החריצים הצקים של שימוש רב,

ואולי קמאום?

בעבר, כשניסיתי לעמין אנשים מעט הם נראו לי

לא ממשיים, וצטופים באין צרפס לבן. ופמאום אנו

מצמ"ך מעפחה ממשיה, אנשים חיים ואמ"ג"ה.

מי השתמש במצוקה אלן?

אולי סבתא חנה ע"ה? או בזבז יהודים? מעניין

אנין פיא נביאגה? האם הייתי אלהה אלד? ואולי

פיה היקף אלהה אלד, כמו שטני אלהה אלד? אלהה אלד?

— מתסבא — טאביאלה מצוקה קטנה משומטת ופוטלה.

מרים

עם סוף האלחמה, אחרי שהחיים
 "חזרו לשלום" התחילו להקיש ריבוא משם.
 אנשים חסדי כל, עלו מזווג, רובם ימים
 באלון מבהיל, מבט בוקר ולא ממוקד ובכל
 באל מרפסת מעלה אל אישה.

כשעצם שיש חוזרים, קהל התחיל לעמוד
 אחרונה רכבה, גם אימי כל טהורה
 אחיה ואחותי נלקחו בגמלה האלחמה, בזה
 יום יום אחרונה - היא בזה עם תנועה מעלה
 ומטה למטה אישה מוכר. "בעיקר חוססת"
 אולי אימי" היא מספרת.

יוזם יום האכלה אחרונה, וכל הססקית עז
 שניקש אלי אדם שכלו חבית ואמר לי: אין
 עק אמה אחרונה, ראיית את קרה לאטוהק"
 אימי הפסיקה להקיש.

באן זה היא חלמה שמישהו מהם מוכר.
 אבל זה היה רק חלום.

מרים.

מכתב מסבטא הארץ (לאה)

לנכדתי היקרה,

כמו שידוע לך מצוואה לא לפגוע, ולא
לכתי לראותך,
ואם צדית לך לא יאמר מכתבך ואלי,
כי היה לי ומאז ותרשט בשתאוד שאלך,
היא ביתי באה יום יום אתמך היכבד וחפסח
מישהו מבני המשפחה.

מה עשית? לא ביצע הדבר. האם זה קורע?
לא ודאעל עשית מאומה.

אולי מקור שדודאד המאום לא יחיו אה
מה עילתל עבדנו.

בעיקר אף תשכח אותנו.

היו חזקים, ותצדכו כל מה שעבד עלינו.

- אצונות והגאים תעבדו אה היסוד שאלו.

ושלא ישכח לעולם.

מרים

אני, מרים.

אמי ואבי

הקדמה

לאחר מות אמי בשנת 2005 התחלתי בחיפושים אחרי שורשי בית אימי. אמי הייתה מאלה "הלא מדברות ולא מספרות..." הרבה לא ידעתי על מה שאמי עברה. בתור התחלה פניתי דרך האינטרנט ל"פורום לובלין" (העיר של הורי בפולין) בשאלה "מי מכיר מי יודע...?".

לאחר כחצי שנה קיבלתי תגובה מארה"ב מאשה בשם אסתר שאמה ואמי היו חברות לפני המלחמה והיא יכולה לספר לי רבות על אמי. כך החלה ההיכרות וידידות בינינו, במסגרתה נודע לי מאסתר שהסיפור על אבי הביולוגי נכתב על ידי סופרת בשם נחמה צוקרמן מאוסטרליה. שם הספר הוא: "מלאך שומר" ובספר מתוארים החיים בלובלין המשוחזרת. הספר נכתב ביולי 1944:

Title: A guardian angel

Author: Doba-necha Cukierman

Place of publication: Melbourne

Year of Publication: 1997

הסיפור בנוגע למשפחתי מופיע בספר תחת הכותרת: "הסיפור של שמואל". כאשר קיבלתי את הספר, נדהמתי לקרוא על אבי הביולוגי שמואל ארליך, שמעולם לא הכרתי. אבי נרצח בלובלין מיד לאחר גמר המלחמה על ידי פולני. במהלך הרצח, הרוצח ירה גם לעבר אמי כששמע את צעקותיה, ופצע אותה כשהיא בהריון ונושאת אותי ברחמה.

למעשה רק כשהייתי בגיל 40, גיליתי בדרך מקרה מתוך פליטת פה של קרובה, שאבי שגידל אותי אינו אבי הביולוגי אלא שמואל ארליך הוא אבי הביולוגי. תגלית זו הדהימה אותי כמובן. מתוך הנתונים שאספתי אחרי מות אימי גיליתי כך: אמי עברה את הגיהנום של מיינדק אושוויץ וברגן בלזן. עם סיום המלחמה, במאי 1945, חזרה אמי לעירה לובלין על מנת לחפש את משפחתה, (את בעלה שמואל ובנה בן 3 אשר לא מוזכר בסיפור שנכתב על אבי הביולוגי). כשחזרה אמי מהמלחמה, היא מצאה את בעלה שמואל נשוי לאשה אחרת. הוא התחתן כי היה בטוח שאמי כבר לא בחיים.

היות שפורמאלית היה שמואל נשוי לשתי נשים, לפי עצת רב בעיר היה על שמואל להתגרש משתי הנשים אליהן היה נשוי- האשה לה נישא עם תום המלחמה, ומאמי מאשה. על שמואל היה לבחור עם מי מהן ברצונו להתחתן. אבי בחר לחזור ולחיות עם אמי שאותה אהב מאד. אך לדאבונו לא לאורך זמן... שמואל נרצח על ידי פולני "פולקסדויטש" בשם הופמן ששנא יהודים ורצח הרבה מהם לאחר גמר המלחמה. אמי הסגירה אותו מיד לאחר המלחמה לשלטונות פולין. הוא ישב 8 שנים בבית סוהר.

יוכי רבינוביץ', רחובות.

להלן אחד מהסיפורים שתורגם מתוך הספר "guardian angel" על אבי שמואל ארליך.

"הסיפור של שמואל"

יום אחד, בחור צעיר ביקר בדירתנו. שמו היה שמואל והוא רצה לפגוש יהודים אחרים בתקווה שאולי הוא ימצא מישהו מבני משפחתו או אולי מישהו יוכל לספר לו על משפחתו. הוא סיפר לנו את הסיפור הבא:

שמואל נישא ממש לפני המלחמה והיה בעליה של תחנת קמח. הגרמנים החרימו אותה כאשר הם כבשו את פולין ב-1940. בסוף שנת 1942 יהודי העיירה הקטנה **Piaski Luterskie** הופרדו. הנשים והילדים הוכרחו לעמוד בצד ולאחר מכן הועמסו על משאית אחת, בעוד שהגברים הועמסו על אחרת. נאמר להם שהם עומדים להתיישב במקום אחר.

שמואל נלקח למחנה עבודה קטן, לא רחוק מ **Piaski Luterskie**. המחנה לא נשמר בקפדנות והוא ברח והתחבא אצל איכר. הוא ידע שהגרמנים העבירו את הנשים והילדים למקום אחר אך לא ידע לאן. יום אחד, מישהו אמר לו שעשרים הנשים שהועלו למשאית לא הועברו למחנה אחר אלא נלקחו ליער **Yastkov** ונרצחו. כך, הוא היה בטוח שאשתו, שהייתה בין הנשים האלה, מתה.

יום אחד הגיעה אליו לעיירה ילדה יהודייה צעירה. היא הייתה יתומה ולא היה לה לאן ללכת. היא אמרה שהיא בת 17, והייתה בלונדינית, גבוהה, בנויה היטב ונראית מבוגרת מכפי גילה. אמרתי לה שהיא יכולה להישאר איתנו כמה שתרצה. נתתי לה משהו לאכול והסיפור הבא נתגלה:

שמה היה **Ceisa** והיא נולדה ב **Pulawy**. היא ספרה לי שבסוף 1941 הגרמנים לקחו אותה ואת אמה ברכבת מלאה בנשים. האם הרגישה שהם עומדות להירצח ורצתה להציל את ביתה בת ה-13. **Cesia** הסבירה בעצב: "אימי אמרה לי שיש לה תוכנית. היא אמרה לי לשרוד בכל מחיר. כאשר הרכבת התחיל לנסוע היא תפתח את הדלת ותדחף אותי החוצה. זה יהיה אחרי העיירה היכן שיש הרבה שדות..." ואכן, כך קרה. **Cesia** נדחפה החוצה, דלת הרכבת נסגרה והמסע המשיך ליעד לא ידוע.

כמה חקלאים שעבדו לא רחוק מהמקום הגיעו ובדקו את "החבילה" שהשאירה הרכבת. כשהתקרבו הם ראו שזו ילדה ולקחו אותה איתם. היא אמרה להם את שמה, ומי היא ושהיא מקווה שתוכל להישאר איתם. החקלאים לקחו אותה. עבורם זו הייתה עוד יד עובדת. **Cesia** הייתה בלונדינית ונראתה כאילו הייתה אחת מילדיהם. היא עבדה קשה. לקחה את הפרות למרעה ועבדה בשדות. ככה היא שרדה. כששמעה שפולין שוחררה רצתה **Cesia** למצוא את אמה.

למחרת, כאשר **Cesia** אכלה ארוחת בוקר אתנו, שמואל נכנס. הם החליפו סיפורים וראו אחד את השני במהלך הימים הבאים. בוקר אחד שמואל קרב אלי ושאל אם יוכל להתחתן עם **Cesia**. הוא היה עדיין צעיר ורצה לבנות חיים חדשים. אמרתי לו שאיני אימה, ושעליו לדבר על כך איתה. כשהלך סיפורתי לה על תוכניתו והיא מיד אמרה כן. "אין לי לאן ללכת, וזאת תהיה הדרך היחידה להתחיל חיים חדשים ושתהיה קורת גג מעל לראשי".

שמואל חזר באותו ערב ואמרתי לו ש **Cesia** מוכנה להתחתן איתו. הם יצאו ביחד חודשים ספורים בזמן שהיה עליו לסדר את העניינים הפורמליים ולהשיב את הטחנה המוחרמת ואת ביתו. בחג המולד, 1944, ארגנתי חתונה בביתנו. היו כמעט עשרה אנשים וניסיתי להפוך את האירוע למענג ומהנה ככל האפשר. **Cesia** ושמואל הלכו. בשלהי 1945 עברנו לגור ב **Walbrzych**.

זמן מה אחרי שהתיישבנו שם היה עלי לחזור ללובלין. כשהגעתי שמעתי שמועה שאשתו של שמואל חיה.

כולם התפלאו כיצד דבר זה אפשרי מאחר והיא נהרגה יחד עם תשע עשרה נשים אחרות. אף אחד לא האמין לזה עד ששמואל קיבל מכתב בכתב ידה. מרגע זה, יחסו ל **Cesia** השתנה. ברגע ש **Cesia** שמעה שהייתי בלובלין היא בכתה. היא אמצה אותי אל ליבה והתחננה בפני שאעזור לה. "גברת צוקירמן", היא אמרה, "אינני מאשימה אותך. שאלת אותי אם אני רוצה להתחתן איתו וכעת אנא עזרי לי". "האם את בהריון?" שאלתי אותה. "הייתי אבל הכל סודר. הכל בסדר" "איך אני יכולה לעזור לך?"

עם דמעות זולגות לאורך פניה, אמרה "הוא אינו רוצה אותי ואינני רוצה להישאר כאן בלובלין. כולם מכירים את הסיפור שלי. אני רוצה לעבור לעיירה אחרת או מעבר לים. אנשים מנסים להגיע לפלסטין. אני רוצה להגיע לגרמניה או לציכסלובקיה שם מישוה יעזור לי להגיע לפלסטין, אבל אין לי כסף"

"האם את רוצה שאדבר איתו? כמה כסף את רוצה?" "כמה שתחליטי. אני מוכנה לקבל כל סידור שתעשי עבורי." למחרת נפגשתי עם שמואל: "לקחת יתומה תמימה וכעת אינך רוצה אותה. אתה לא יכול לעשות את זה לה." "נכראה שנשמעתי מאוד כועסת מאחר שהוא מיד ענה: "גברת קוקירמן, אעשה כל מה שתגידי לי. אני אוהב ורוצה את אשתי הראשונה." הוא הסכים לתת ל **Cesia** - 200,000 זלוטי ואמר שהיא יכולה להשאיר את מעיל הפרווה ואת טבעת היהלום שנתן לה כשהתחתנו. הלכתי ל **Cesia** וסיפרתי לה על ההחלטה שעשינו. שלושה או ארבעה חודשים מאוחר יותר, החדשות על הירצחו של שמואל הגיעו אלי.

כיצד נרצח שמואל?

כששמואל השתלט על טחנת הקמח, הוא ושותפו- מר הוברמן, מכרו קמח בסיטונאות. אחד מלקוחותיהם לא היה מרוצה מאיכות הקמח. הוא התלונן שקמח כזה במקום קמח מסוג א' נמכר לו. ויכוח חס נגרס בין שמואל לבין הלקוח, **Fulkdeuch3**. אחרי הויכוח הזה הגרמני הוציא אקדח וירה בשמואל. אשתו הראשונה של שמואל הייתה עדיין במיטה ולשמע התייפחויותיה הגרמני רץ לחדרה וירה גם בה. בצורה אינסטינקטיבית היא הפנתה את פניה עמוק לתוך הכרית והוא פספס אותה. בינתיים הוברמן ברח החוצה והגרמני רדף אחריו, אך למזלו האקדח נתקע והוברמן הצליח לברוח. הוברמן עבר לאמריקה לחיות שם עם משפחתו. אשתו של שמואל נשארה בחיים. ומאחר שידעה מי הרוצח הוא נתפס וריצה שמונה שנים בכלא.

כינוי גרמני מקומי³

אחרי ששמעתי את הסיפור הזה ובנוסף, הרבה יהודים נוספים נורו, הגשנו בשנת 1948 בקשה לדרכונים והרשאות לנסוע לישראל. באוקטובר 1949, עזבנו את פולין לישראל. התמקמנו בבת ים. ליד ביתנו חי אדם שהיה נכה. הוא מכר דגים בבונגלו קטן. ביום שישי אחד אחר-הצהריים, נכנסתי לחנותו. אישה צעירה עמדה שם ומוכר הדגים אמר בעודו מצביע אלי "זו היא גברת קוקירמן, גם היא מלובלין." האישה אמרה "הו את גברת צוקירמן, השדכנית של בעלי. שמואל היה בעלי."

"אינני שדכנית", עניתי. "זה אינו המקצוע שלי. שמואל סיפר לכולם שמות והוא ראה את **Cesia** אצלי והחליט להתחתן איתה. כאשר הוא גילה שאת בחיים, הוא שלח אותה לדרכה. ואיך עכשיו?" היא אמרה שהיא התחתנה שוב ויש לה בן 4 משמואל ושני ילדים מנישואיה השניים.

היא לא ידעה שיש לה בת- הרי היא אני⁴

בחרתי לצרף שתי תמונות:

1. תמונה שלי בגיל 18 חודשים. כאשר אני מביטה בתמונה זו, אינני יכולה שלא לחשוב שאולי אחי בן ה-3, אשר נרצח על ידי פולנים כי הוא בכה, היה דומה לי. אולי התמונה הזו מזכירה אותו:

2. תמונת אמי היקרה מיד לאחר המלחמה:

אלה הם רק מקצת מהסיפורים על החיים בחודשים שאחרי השחרור...

הדס גולדוויץ

מכתב לסבתא ריקל'ה (רבקה) כהן, לבית פלדמן

סבתוש יקרה שלי,
רציתי לספר לך, שהיום אני אמא.
את זוכרת שתמיד רצית שיהיה לך ממני נין, או נינה, ותמיד הפצרת בי –"נו, תביאי לי כבר ילד, נין, אני אטפל בו.... נו, לא נשאר לי כבר הרבה זמן...". ואני תמיד עניתי ב-"אל תדאגי, הוא יגיע בזמנו ואת עוד תזכי לטפל בו, אני מבטיחה!".

מאד עצוב לי לדעת שלא הספקת לראות את הילדה המקסימה שנולדה לי. יש לה חיוך ממס וצחוק משגע, ומלא חוש הומור, ולפעמים גם בכי מציק. אבל יותר מהכל היא עולם ומלואו, עם רצונות, מחשבות, דברים שהיא אוהבת לעשות - וכאלה שפחות. כמו כל ילד, או אדם.
לך יש כבר הרבה נכדים ונינים, וכל אחד מהם הוא עולם ומלואו. בבית שלך היתה תלויה, ממש בכניסה לבית, כך שכל מי שנכנס או יוצא היה רואה - מסגרת גדולה, ובתוכה אילן היוחסין של משפחתנו. בתחתית הגזע הייתם אתם - סבא ואת, סבתא, ומראשו הסתעפו הענפים של משפחתנו - ילדים, נכדים, נינים. בגאווה היתה תלויה התמונה הזו, ואת היית יותר מכל דבר גאה במשפחתך. את היית הדבק של המשפחה, שדאג תמיד להפגיש, לכנס, לאחד ולשמור על קשרים חמים. בלעדיך - זה לא היה קורה. ובלכתך - אכן הקשרים התרופפו והמפגשים המשפחתיים כמעט ואינם.

את עצמך הגעת ממשפחה עניפה, מרובת ילדים. הייתם עשרה אחים ואחיות במשפחה דתית מאד, 2 אחים עם הסמכה לרבנות, ואבא שאהב אתכם מאד אבל גם דאג שתלכו תמיד בדרך הדת והישר. את היית הצעירה מבין כולם, ואחיך כמעט כולם היו נשואים עם ילדים.

אני זוכרת שישבתי איתך, גם בשנים האחרונות לחייך, והסתכלנו יחד במעט התמונות המשפחתיות שהיו לך משם, ואת תמיד ידעת לזהות - מי האח שבתמונה? איפה היא צולמה? ואני הייתי מפצירה ושואלת עוד, גם מסקרנות וצימאון לשמוע עוד על המשפחה שהיתה, וגם כדי לבדוק את צלילותך ומידת זכרונך בגילך המתקדם. אבל את תמיד זכרת, ולפרטים - את כל השמות, של כולם - את שמות האחים והאחיות, בני זוגם וילדיהם, אף כי עברו 70 שנה ויותר.

המשפחה הגדולה לא נותרה אף אחד מלבדך, כולם ניספו בשואה. את אפילו לא יודעת איך ובאילו נסיבות. את עלית ארצה, הם נשארו שם, בפולין. מתישהו ניתק קשר המכתבים, וזהו. זה נגמר. המשפחה ההיא נגמרה, ואיננה עוד.

סיפרת לי פעמים רבות, בכל מיני הקשרים, כיצד היכרת את סבא, בשנת 1938, כיצד התאהבתם מהר למרות פער הגילאים בינכם - 13 שנה, כאשר את היית רק בת 18 - ילדה דתית המתגוררת בבית הוריה והוא - גבר בן 31, שעזב את הדת ונסע ללמוד בעיר אחרת, בוגר, עצמאי ומשכיל. הוא היה פעיל ציוני בתנועת בית"ר, דבר שאיפשר לו להשיג תעודות עליה לארץ ישראל - אלא שכדי לצלל אותן הייתם צריכים לעזוב בתוך מספר ימים - כזוג נשוי.

אז ארגנתם חתונה מהירה - בלי אולם, בלי הרבה מוזמנים - בבית הורייך, בחיק המשפחה. אפילו שמלה לא היה זמן ללכת לחפש ולמדוד, אז אמא שלך הורידה את אחד הוילונות הגדולים והלבנים בסלון ותפרה לך ממנו שמלת כלה.

ולמחרת עזבתם את העיר בדרככם לעיר הנמל, ובה הספינה שתיקח אתכם לארץ ישראל. אני זוכרת איך סיפרת לי שוב ושוב, על אותו רגע מצמרר של הפרידה מאמך, כאשר את עומדת בדלת להיפרד, ופתאום היא נתקפה בהתקף היסטריה, מתחילה לבכות ולצעוק ולתלוש את שערותיה – "אני לא אראה אותך יותר לעולם".

זו היתה עבורך חוויה קשה וטראומתית, וגם בי עולות דמעות ומחנק בגרון בכל פעם שעולה בדמיוני התמונה הזו. איך אפשר לתאר מה עבר עליכן, אילו תעצומות נפש צריכה אם כדי לשחרר את בתה הצעירה, תוך אמונה שמחכה לה גורל לא ידוע אך כנראה בטוח יותר בארץ הקודש, כשהיא יודעת שכנראה לא תראה אותה יותר לעולם? לעולם לא אצליח להבין זאת, לעולם לא אוכל להשתחרר מהתמונה קורעת הלב הזו בראשי.

ואכן סבתא, מאז אותו רגע לא ראית יותר אף אחד מהם. בשנים הראשונות בארץ עוד הגיעו כמה מכתבים ואחר כך גם הם פסקו. אף אחד מהמשפחה לא נותר- הורים, עשרה אחים ואחיות, הרבה אחיינים ואחייניות, דודים ודודות.

אחרי המלחמה, כאשר התאספו עוד ועוד רשימות של ניצולים המחפשים קרובי משפחה, היית לוקחת מידי שבוע את שלושת ילדייך הקטנים, וצועדת אל בית העירייה כדי לבדוק ברשימות - אולי אחד מהניצולים הוא בן משפחה? ומדי שבוע היית חוזרת במפח נפש ולב שבור, אל סבא, שקיבל אותך במלוא האהבה.

הוא והילדים היו כל משפחתך, ואח של סבא ומשפחתו, שכבר עלו לארץ עוד לפניכם - היו בשבילך המסגרת התומכת.

עוד סיפרת לי איך יום אחד, בלכתך ברחוב עם שלושת ילדייך, זיהה אותך פתאום איש אחד, שהתברר שהוא בן-דוד שלך, שעבר את השואה ואת אושוויץ, עם מספר על היד. הוא סיפר לך סיפורים שאת חלקם כבר שמעת, אבל הפעם ממקור ראשון וקרוב. כמה כאב וצער, של אמא צעירה – בסך הכל בשנות העשרים לחייה, שלא יודעת מה עלה בגורל משפחתה, אילו מחשבות עוברות במוחה על מה קרה ואיך. כמה כוחות נפש צריך כדי להיות מסוגלת להמשיך הלאה, לדאוג לילדים, לבעל ולבית, לחייד, לשמוח ולצחוק.

החיים בארץ היו קשים- עוני, צפיפות, צנע. עברתם מספר בתים וערים, סבא עבד קשה ואת דאגת לבית ולילדים. ואחרי שגדלו, הצטרפת גם את לעבודה בעסק שלכם - הקונדיטוריה, בית המאפה עם ריח העוגות הנפלא. והיו גם כמה מחלות קשות וסכנת חיים. בכל השנים הללו תמיד שמרתם על בית חם לכולם - משפחה, חברים, אורחים מקרוב ומרחוק, ועל האהבה שלכם אחד לשני, האהבה הגדולה מכולם, שלא הזמן ולא הקשיים העיבו עליה ולו במעט - להיפך, היא רק הלכה והתעצמה עם השנים.

התברכתם בחוזק נפשי ובאמונה גדולה. את השפעת על סבא שיחזור להיות דתי - והוא אכן התחזק והקפיד והתפלל כל יום בבית הכנסת שהיה צמוד לביתכם. הוא מצידו הקפיד שבבית ידברו רק עברית, ולא הסכים אפילו למילה אחת של יידיש או פולנית. גם כשפנו אליו בשפה

אחרת - הוא תמיד ענה בעברית. זו היתה שבועתו לתנועת בית"ר, ועליה הקפיד עד יומו האחרון. הבית היה תמיד נקי והילדים לבושים יפה ומטופחים. ומשגדלו ונישאו ונולדו הנכדים - לא היתה גאה ומאושרת ממך.

אני מסתכלת בתמונתכם היחידה מיום החתונה - זו התמונה שצולמה כמובן בשחור לבן ונצבעה מאוחר יותר, זוג צעיר במבט רציני, ספק חולמני-ספק מבולבל, ילדה צעירה שנשאבה לתוך מציאות שלא יכלה לדמיין. נישואים בגיל צעיר, התנתקות מהבית, מהמשפחה, מהחברים, מהעיר ומהארץ בה גדלת. מסתכלת שוב בתמונה אחרת, בה התבוננתי כבר מליון פעם: את וסבא, ושלושת ילדיכם הקטנים, בעיר תל אביב הצעירה, קרוב לים. לבושים בבגדים יפים כמו שתמיד הייתם מקפידים ללבוש, מטופחים. הילדים טובים, הבית נקי, מסודר ומצוחצח, הכל ללא רבב. בבת אחת נזרקת אל הבגרות - ארץ אחרת, שפה אחרת, ילדים, מצוקה כלכלית - אולי מוטב היה להיות עסוקים וטרודים כל כך, כך אין זמן ופנאי לחשוב על המשפחה שהיתה, שנמחקה, שאולי...

הצלחת להקים משפחה לתפארת, טובה, ערכית וממשיכה בדרך הדת והמצוות שלכם, יחד עם אהבה לזולת וכבוד. תמיד דאגת לשמור ולטפח את אחדות המשפחה. את וסבא הייתם תמיד בית חם, עוזר, תומך ואוהב. לא עניינו אתכם טיולים, נסיעות לחו"ל, בילויים, מכונית חדשה או רכישות. רק המשפחה - זה היה הדבר החשוב מכל. תמיד נתתם והענקתם ממה שיכולתם, גם חומרית, גם נפשית. רצית רק לראות את כולם מסודרים, עם בעל / אישה, ילדים, בית ועבודה טובה. פשוט לחיות, ולהיות בריאים. ולהמשיך את המשפחה.... זו הצוואה שלא נאמרה במילים.

צר ועצוב לי כל כך שלא זכית לראות את הילדה שלי. בטוחני שהיית אוהבת אותה מאד והיא היתה ממלאה אותך שמחה. אני מדברת אלייך הרבה בראשי - הנה סבתא, תראי - את רואה אותה? כמה חבל שאת לא יכולה להיות כאן עכשיו, שאוכל לראות את החיוך מתפשט על פנייך, את הנחת ממלאת את ליבך, השלווה בידיעה שהנה זכית, ויש לך נינה ממני.

אני מקווה שתשמרי עלינו מלמעלה, על כל המשפחה ובמיוחד על ילדתי האהובתי, ושתמיד תאירי לנו את דרכינו בדרך שלך, שלכם - דרך של אהבה, כבוד עצמי והדדי - בין בני זוג, בין אדם לחברו, בין הורים לילדים. חזק נפשי גם במצבים קשים, יכולת נתינה אינסופית וחייבור משפחתי חזק. וכמובן - הרבה חוש הומור, שללא ספק שמר עלייך לאורך השנים ובכל המצבים. היי בטוחה שאני אספר לה עלייך הרבה, כשתגדל קצת ותבין.

אוהבת תמיד ומתגעגעת מאד,

נכדתך.

סבא וסבתא ביום חתונתם

סבא, סבתא והילדים בארץ ישראל

סבתא ואני

נעמי גורדיסקי

מכתב בעקבות שיר על ילדותי

קטע מתוך השיר **אני לא ילדה של פסא / שומית הראבן**:

אבא,

אני לא ילדה של פסא.

מה עשה?

כשאני יושבת, פסא על פסא,

כל-כך מסדקת,

כמו איזו גברת,

בפרצוף רציני—

זאת לא אני.

אני ילדה של שלח נח,

ן ילדה של חלונות,

ואני באמת חושבת

שקצה של שלחן הוא מקום טוב לשבת,

ואדן של חלון הדין טוב מכל,

כי רואים מצד את כל העולם...

*

כשקראתי את השיר ראיתי את עצמי בילדותי - ילדה קופצנית שאין לה רגע מנוחה, לא מסודרת, מסרבת ללמוד, כל הזמן בודקת גבולות ומנסה לשבור מוסכמות. הורי היו חסרי אונים וכל הזמן אמרו: "שבי במנוחה, מה יהיה איתך?" בבית הספר היו תלונות. המורים היו אומרים: "היא יכולה, אבל כל הזמן מפריעה" ... **היום כתבתי לאותה ילדה מכתב:**

נעמי קטנה,

חבל שאנחנו לא יכולות להיפגש...

ממרום גילי הבנתי שהיית ילדה נפלאה. נכון - ילדה קפיצית וחסרת מעצורים, שלא אהבה ללמוד ולהיות מסודרת, נכון - כעסו עלייך, הענישו אותך על התנהגותך, אבל מהכל למדת - למדת לחיות חיים טובים, עליזים ומאושרים.

אבא ואמא רצו ילדה מאושרת, אבל גם ממושמעת ומסודרת. את זאת היה להם קצת קשה להשיג... אבא רצה שתכבדי אותו, שתדברי יפה ולא תתחצפי. היום אני מבינה כמה הוא צדק

וכמה רצה רק בטובתך. הוא תמיד אמר לך: "תראי שבסוף תגידי לי שאני צודק".... (הוא נפטר כל כך צעיר, שלא יכולתי לאמר לו).

והיום, כאמא וכסבתא אני כל כך מבינה אותם, את הורייך – כל כמה שחשוב שהילדים יהיו מאושרים, חשוב לא פחות שיהיו ממושמעים ומסודרים.

במשך השנים התווייתי לילדיי ולנכדיי את הדרך לאושר, שמחה ואהבת המשפחה.

זה בדיוק מה שהורייך רצו, אך לא היו להם הכלים והיכולות, הם עבדו קשה מאוד בכדי שלא יחסר כלום, כי הם חיו בחוסר רב.

כילדה לא הבנת את משמעות המשמעת, אבל כשמתבגרים מבינים שהריבים היו לחינם, אם כי חיזקו אותך ולימדו אותך את מהות החיים.

אני כבוגרת לא פעם רבתי עם אמי אך תמיד כיבדתי והערכתי אותה.

מקווה שילדיי ידעו להבין, לכבד ולהעריך אותנו כהורים גם לכשנזדקן ונהייה קצת קשים.

תראי את עצמך היום - משכילה, מסודרת עם משפחה ובית למופת, יש לי משפחה מדהימה!!!

אפשר לאמר שההורים הצליחו בחינוך!

שלך,

נעמי הבוגרת

מכתב לאמא (נפטרה ב-24.10.15) / נעמי גורודיסקי

אמא יקרה,

קצת יותר משנה עברה מאז שהלכת והגעגועים אלייך עזים ביותר. חסר לי הקול שלך, הסיפורים שלך, הקיטורים שלך, ובכלל את!

אני אעדכן אותך מה חדש אצלנו.

הנינות המדהימות שלך (הנכדות שלי) כבר ממש גדולות, יש לי כבר עוד נכד חדש, שלצערי לא יכיר אותך.

אני בטוחה שאת נחה ולא סובלת, אנו מזכירים אותך כל הזמן, שמחים בשמחות שלנו ובחיי השגרה שלנו.

אמא יקרה, כל יום אני רואה אותך, בתמונות ובחלומות וחושבת: איך היית מגיבה ל.... מה היית אומרת על....

אנו שומרים על מסורת ימי השישי, מבשלים חלק מהמתכונים שלך, ותמיד נזכרים בך.

היננה הגדולה שלך רואה את תמונתך וזוכרת שזו "סבתוש".

אני מבטיחה לך, שלא נחסיר מאף אחד את סיפור האישה המופלאה שהיית.

רציתי לספר לך עוד כמה דברים: הנכדים שלך עושים חייל. הם לומדים, הנכדה שלך עובדת ומנהלת בית למופת.

אמא יקרה, אני מבטיחה לך שאני שומרת על הגחלת וממשיכה הרבה דברים שאת לא הספקת. מבטיחה לשמור על הדברים שהיו חשובים לך ובמיוחד על זכרון השואה שכל כך היה חשוב לך להעביר לדורות הבאים, כפי שתמיד אמרת, כדי שאף אחד לא ישכח מה אתם עברתם.

אני מתגעגעת מאוד ואוהבת, נעמי

מכתב תשובה מאמא

נעמי יקרה,

חיכיתי זמן רב למכתב שלך.

למרות שעבר זמן שמחתי מאוד למכתב זה.

קודם אספר לך עלי - לא כואב לי כלום ואני לא סובלת. אני נמצאת כל הזמן בחלום, וכפי שאת זוכרת חלומות זה הצד החזק שלי. אני רואה אותך ואת משפחתך, מקווה שכולכם מאושרים. בחלומות שלי אני מחזיקה את הנינות על הידיים ומספרת להן סיפורים והן אומרות: "סבתוש, עוד סיפור!"

אני רוצה להאמין שאת הסבתא הטובה בעולם ושיש לך קשר נפלא לנכדות כמו שלי היה עם נכדתי הגדולה והאהובה. אני זוכרת איך הייתה מגיעה אלי למיטה, נשכבת לצדי ומספרת לי את מעללי היום, זוכרת את החיבוקים שלה ואת האהבה האין סופית.

שמחתי לשמוע שהבנים החלו ללמוד ושיש לך נכד חדש (נין שלי) שלא יזכה להכיר ולחבק אותי.

טוב ילדתי האהובה, אני נשארת בחלומותיי ואת בחיים האמיתיים.

תמיד תחשבי עלי ותספרי לכולם את סיפורי בכל הזדמנות.

אוהבת ומתגעגעת, אמא

אמי, רנה מילדנר ז"ל